

Doc. PhDr. Zdeněk Novotný, CSc.

Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Univerzity Palackého

Oponentský posudek disertační práce: Ing. Jan Svoboda, M. A., Masarykův realismus a filosofie pozitivismu

Katedra filosofie Filosofické fakulty Univerzity Palackého, Olomouc 2013

Disertaci o 173 stranách (z toho 156 stran textu) tvoří kromě úvodu a závěru pět kapitol, z nichž první čtyři jsou dále rozčleněny. První věta textu poněkud překvapivě nehovoří o T. G. Masarykovi, ale o návratech k Augustu Comtovi a klasickému pozitivismu. Také první kapitola nese název „Comtova filosofie v evropském kontextu 19. století“. Autor správně konstatuje, že v současném českém filosofickém prostředí zůstal Comtův vliv nedoceněn, a lze říci, že vhodným a výstižným výběrem jeho nejvýznamnějších myšlenek se mu daří „zapomenutého“ Comta úspěšně rehabilitovat. Ukazuje, na rozdíl od rozšířeného mínění mezi našimi dnešními filozofy, že Comte (podobně jako Masaryk) nebyl jen myslitelem úzce omezeným svou dobou, ale významným a dodnes aktuálním filozofem humanity, jehož koncepce vyústí v požadavek nového náboženství s důrazem na mravnost a vzájemnou lásku mezi lidmi. Vedle Comtova rozhodujícího vlivu na pozitivistické pojetí noetiky a vědeckého poznání obecně je v disertaci zdůvodněně akcentována jeho zakladatelská role v oblasti sociologie a sociální i politické filosofie, jakož i jeho význam pro další rozvoj těchto disciplín.

Právě tato okolnost působila jako nezanedbatelný a inspirativní podnět pro Masarykův myšlenkový vývoj, který se ubíral spíše směrem k praktické než teoretické filosofii. Například jeho „Otázka sociální“ je dodnes nedoceněným, ale přitom snad u nás nejfundovanějším kritickým vyrovnáním se s marxismem.

V obdobném duchu autor disertace vyváženě, ale spíše pochvalně hodnotí ambicióznost Comtova projektu, protože touto vlastností byli motivováni jeho současníci i následovníci k potřebě se s ním konfrontovat a překonat jej, čímž současně rozšířili hranice dosavadního vědění.

V druhé kapitole „Masarykova univerzitní léta a první seznámení s pozitivismem“ autor přehledně podává výčet a vědeckou charakteristiku osobností, jejichž vliv na Masaryka umožňuje lépe u něj pochopit pozoruhodnou syntézu dvou na první pohled těžko slučitelných principů – přísné vědeckosti a teismu. Zde se zřejmě ukazuje vliv Brentanova racionalistického předpokladu evidence a jistoty příčin (i když nejsou uchopitelné a popsitelné). Tato metafyzika, třebaže ji nepřijal, je jedním z východisek Masarykova myšlení. Po dosti podrobném pojednání o Brentanovi a ostatních osobnostech rakouského (vídeňského) intelektuálního života působí podkapitola „Reflexe Comtova myšlení v Masarykově raném díle“ trochu nečekaně, odtrženě od původního comtovského oddílu.

Z hlediska méně zasvěceného čtenáře ještě v průběhu třetí kapitoly „Masarykovy práce z 80. let“ není dostatečně (explicitně) prezentována a vysvětlena souvislost mezi názvem disertace a vlastním obsahem textu, zejména ve vztahu k termínu „realismus“. Teprve pojednání o Pascalovi, jeho skepsi a konfliktu rozumu a víry, stejně jako výklad Masarykova pojetí třídění věd v „Konkrétní logice“, pomáhá masarykovskému čtenáři pochopit podstatu jeho realismu a důvody, proč se navzdory svému přísně vědeckému založení nestal pozitivistou. Deskripce a přístupný výklad geneze a dalšího vývoje pojetí Masarykovy „Konkrétní logiky“ svědčí o

zasvěceném vhledu jak do této badatelsky dosti náročné problematiky, tak do složitého kontextu vědeckého poznání a filosofie vědy konce 19. a začátkem 20. století.

Podstatou čtvrté kapitoly „Pozitivistické tendence před Masarykem“ je zajímavé a intelektuálně podnětné pojednání o Herbartovi a českém herbartismu (sám autor je označuje jako exkurs), oprávněně vyzdvihující myšlenkový směr, který v českém kulturním prostředí nelze opomenout. Svým obsahem však zcela nezapadá do celkového masarykovského konceptu disertace. Souvislost s ním se stává zřejmou až v opět samostatném závěrečném oddílu, který ovšem znamená už další posun a ztrátu potenciální přímé konfrontace myšlenek. Pro čtenáře a badatele na poli české filosofie jsou velmi přínosné četné odkazy na práce Josefa Zumra.

Poslední pátá kapitola „Vlastní Masarykovo pojetí pozitivismu“ je sice stručná (není ani členěna na podkapitoly), ale obsahově bohatá a zvyšuje hodnotu disertace. Mohla být spíše pojata jako její celkový závěr – zahrnující i krátký text, který je jako závěr označen – protože výstižně shrnuje pojetí a cíl stanovený už názvem práce.

V disertaci se v minimální míře vyskytují překlepy a neobratnosti ve vyjádření, není sjednocen pravopis (např. kvantita samohlásek, zejména v řeckých jménech a slovech cizího původu) – alespoň některé případy jsem označil v textu práce tužkou.

Dovoluji si ještě upozornit na dvě nepřesnosti ve vztahu k filosofii D. Huma: na str. 80 se píše, že podle Huma jsou naše dojmy (imprese) vrozeny. Spíše mělo být uvedeno, že impresy do nás vstupují jakožto původní danosti. Autor také přebírá nevhodný překlad anglického „conjunction“ českým „souběh“. Přesnější je „místní a časová shoda“ nebo původnější překlad „sdružení v místě a čase“. Jinak ale autor chápe a interpretuje Humovu filosofii zcela přesně, přičemž s porozuměním pracuje také se sekundární literaturou, což si заслужuje ocenění.

Závěr:

Koncepce odborné kvalifikační práce a její členění je vždy předmětem diskusí s možnými protichůdnými stanovisky. Je však nezadatelným právem každého autora zvolit takovou podobu, kterou považuje za optimální. V posudku výše uvedené výhrady představují tedy jen subjektivní hodnocení oponenta, které lze chápat jako případné podněty pro další odborné aktivity předkladatele disertace, která je jednoznačně vědecky přínosná a doporučena k obhajobě.

V Olomouci 20. ledna 2014

Zdeněk Novotný
oponent disertační práce